

Nils Elzenga

Balkan Blues

SIGNATUUR

2020

1

VIŠEGRAD

Daar zitten we dan, in een auto zo heet als een bakplaat. De ochtendzon is nu al moordend. Er is geen zuchtje wind.

‘Documenten,’ grauwet de Servische douanier die ons naar de kant van de weg heeft gedirigeerd. Zonder oogcontact te maken grist hij onze paspoorten uit mijn vaders hand.

‘Wat een dominant mannetje,’ sist Dik tussen zijn tanden door. ‘Bedreigend. Dit kon weleens problemen opleveren.’ Gaat mijn vader een scène trappen? Hij is ertoe in staat.

De grenswachter, een brede bullebak met opgeschoren haar, gluurt van onze pasfotogezichten naar onze zweetkoppen achter de bestofte voorruit. Dan verdwijnt hij in het enige gebouw dat de grenspost rijk is, niet veel meer dan een groot uitgevallen hondenhok.

Mijn vader stapt uit en gooit nijdig zijn portier dicht. Ik volg zijn voorbeeld. ‘Die vent denkt vast dat we homo’s zijn,’ bromt Dik. ‘Een oudere heer met geld die een sappig jong ding aan de haak heeft geslagen. Hij vraagt zich natuurlijk af wat zo’n stel komt doen in deze godverlaten uithoek.’

Ik kan een grijns niet onderdrukken. Mijn vader heeft me voor vertrek al op het hart gedrukt om, als we nieuwe mensen ontmoeten, vooral te vermelden dat wij familie zijn en geen geliefden.

Na twintig minuten komt de grenswachter weer naar bui-

ten; we mogen doorrijden. Zo sjofel als de Servische zijde van de grens eruitziet, zo spic en span is de Bosnische. Hier geen gaten in de weg, maar asfalt als een biljartlaken. Geen achterstallig onderhoud, maar muren die gisteren geveerd lijken.

‘Hier zijn zeker weten Brusselse miljoenen tegenaan gegooid,’ zegt Dik. Hij vindt dat de Europese Unie veel te veel geld in Zuid-Europa pompt, een bodemloze put in zijn optiek. ‘Maar goed, we zijn weg uit Servië. Wat een bevrijding.’

De eerste stop van onze reis, de Servische hoofdstad Belgrado, was geen succes. Na een middag struinen had Dik zijn conclusie wel getrokken: een lelijke stad met onvriendelijke inwoners, niet de moeite van het verder verkennen waard. Ik vond Belgrado ook stukken minder dan Brugge of Barcelona, maar wilde er toch meer van zien. Al was het maar om mijn vaders ongelijk te bewijzen. Ik ging in mijn eentje op pad, hij bleef in ons sfeerloze hotel, lezend in Harry Mulisch’ *Het zwarte licht* en drinkend van een fles Montenegrijnse rode wijn. Onderweg voelde ik me schuldig. Hoe kon ik mijn vader, nu we eindelijk samen op reis waren, nou achterlaten?

De gids van mijn fietstour had de NAVO-bombardementen op de stad in het voorjaar van 1999 meegemaakt, de slotakkoorden van een duivels decennium dat de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië in stukken blies. Ana herinnerde zich vooral dat ze niet naar school hoefde, en hoe saamhorig de mensen waren. Ze liet me Hotel Jugoslavija zien, een betonkolos waar de Joegoslavische leider Tito ooit hooggeplaatste gasten had ontvangen. Om ons heen lag de wijk Novi Beograd, een communistische wensdroom van bruingrijze woonflats en megalomane overheidsgebouwen. Graffiti kleefde er aan de muren, en struikgewas beconcurrerde het afbrokkelende asfalt.

Te midden van alle vergane glorie glommen in de zon de gedraaide koepels van een gloednieuwe oosters-orthodoxe kerk. Net buitenmaatse softijsjes. Het godshuis was neergezet op instructie van Slobodan Milošević, de Servische leider tijdens de oorlog, om het religieuze vuur van zijn volk aan te wakkeren. Het orthodoxe christendom, vertelde Ana, is voor Serviërs een bron van nationale trots en dus ook van vechtlust.

Vanochtend vroeg zijn we uit Belgrado vertrokken. De weg meanderde zuidwaarts door schraal landschap. Veel maisvelden die al geoogst waren, met verdroogde staken die als tandenstokers de lucht in priemden. Glooiende vlakten, kaal op wat verdwaalde bomen na, langs de weg soms fruitstalletjes. Bij een zo'n kraam, die bemand werd door een vriendelijke dikkerd met een walrussnor en een geruïneerd gebit, kochten we vijgen en biologische bijenhoning. Op natuurcampings in Zuid-Frankrijk sloeg mijn vader vroeger elke zomer genoeg potten in voor de rest van het jaar.

Onderweg praatten Dik en ik weinig. Twee zwijgzame cowboys, de ene wat grijzer en gevulder dan de andere, die de eindeloze prairies van het Wilde Westen doorkruisten.

Vanaf de grens is het landschap groener en ruiger. Tegen het middaguur stuurt Dik de Panda vanuit beboste heuvels een weids rivierdal binnen. In de verte rusten de pilaren van een Ottomaanse brug in het grijsblauwe water van de rivier de Drina, als de poten van een bevroren reuzenrups. Langs de oevers ligt ons reisdoel: de provincieplaats Višegrad.

Het stadscentrum ligt op een landtong tussen de Drina en de smallere zijrivier de Rzav. Op straat is geen levende ziel te bekennen, behalve een paar kinderen en een in het zwart gehulde, kromgegroeide, oude vrouw.

Direct naast de brug ligt het bordeauxrode Hotel Andricev Konak. Vroeger stond hier Hotel zur Brücke, 'Lottes Hotel' in de volksmond. Het logement figureert in *De brug over de Drina*, de roman die Dik me cadeau deed voor onze reis. 'Auteur Ivo Andrić kreeg er de Nobelprijs voor,' zei hij erbij. 'De enige Joegoslaaf die deze eer ooit te beurt viel!' Op de schoorsteen van een antracietgrijs modernistisch gebouw tegenover het hotel prijkt een muurschildering van de schrijver. Zijn bebrilde gezicht staat streng.

Op het hotelterras langs de rivier zitten we in de schaduw van de wilgen die Andrić beschrijft in zijn boek. We kunnen de brug bijna aanraken. Het witte natuursteen kleurt op veel plekken grijs, maar verder is de onverzettelijke constructie na een half millennium nog puntgaaf. Elegant buigen de lijnen van zijn elf bogen af naar de Drina. Aan de overzijde van de traag stromende rivier werpt een steile berg met rotsformaties die loodrecht ten hemel rijzen zijn schaduw over het water.

Dik bestelt een rondje bier. 'En, jongen, al eens aan Amsterdam gedacht deze reis?'

'Best vaak. En jij? Mis jij thuis?'

'Ja. Ik zou bijvoorbeeld wel even in mijn tuin willen zijn.' Mijn vaders gezicht verzacht. 'Wat met mijn handen in de aarde klooiën. Een *Volkskrantje* lezen. Een babbelen maken met mijn vriendin. Ben ik toch ook alweer vijftien jaar mee samen.' Hij knipoogt. 'Dat heb jij nog nooit gepresteerd met een vrouw.'

Zijn woorden raken me, maar dat wil ik hem niet laten merken. In liefdesrelaties ben ik inderdaad weinig succesvol geweest. 'Vertel eens hoe je mama ontmoette,' probeer ik mijn melancholie te verdrijven.

Dik schenkt me een onderzoekende blik voordat hij van wal steekt. ‘Het klinkt cliché, maar het was liefde op het eerste gezicht... van mijn kant althans. Een *coup de foudre*, zoals de Fransen het zo mooi zeggen, een bliksemschicht. Joke was de aantrekkelijkste vrouw die ik ooit had gezien. Lang en gevuld, met een stralend gezicht. Op Ameland was het, in maart 1973. Met Groningse studentenvrienden had ik daar een huis gehuurd. Vergeet ik nooit meer. Even plassen.’

Dik loopt tussen de formica terrastafels door naar binnen. Hij verschijnt weer met een bestropdaste ober aan zijn zijde, met wie hij een tijdje geanimeerd blijft staan praten. Opgetogen ploft hij uiteindelijk weer neer op zijn stoel. ‘Aardige vent! Maar goed, waar was ik?’

‘Ameland.’

‘O ja. Het probleem was: ik was niet de enige die gecharmeerd was van je moeder. Nog twee mannen uit onze groep zaten achter haar aan. Die hele week heb ik mijn stinkende best gedaan om Joke te veroveren. Ik heb haar vooral veel vragen gesteld. Doorvragen en goed luisteren zijn vormen van aandacht die de meeste mensen prettig vinden.’

Dirk Jan Elzenga was drieëntwintig. Een vergeelde foto in mijn portemonnee toont mijn vader met uitgespreide armen, breed lachend op een duin. Hij heeft sluik haar tot over zijn schouders en een Asterix-snor. Hij draagt een kort leren jack, een strakke spijkerbroek en cowboylaarzen. Een zelfbewuste man, blakend van levenslust.

Joke Hermine Wortman was een jaar ouder. Op de weinige beelden van haar uit die week is ze smaakvol gekleed: een hippiebroek met wijde pijpen onder een nauwsluitende, zwarte jas met een schapenwollen kraag. Om haar kortgeknipte krullen heeft ze een blauwe batikdoek gewikkeld, haar handen zijn

in leren handschoenen gestoken. Vrijmoedig en verleidelijk lacht ze naar de camera.

‘Joke was de eerste vrouw op wie ik echt verliefd werd. In het begin van onze relatie heb ik haar veel gefotografeerd. Een enkele keer ook naakt. Dat vond ik spannend, en zij voelde zich erdoor gestreeld. Bijna alle mooie vrouwen zijn weleens ijdel, moet je weten. En ze houden meer van aandacht dan mannen. Maar dat mag ik van veel mensen niet zeggen.’

Die blootfoto’s vond ik terug in een van de tientallen foto-boeken in Diks onoverzichtelijke studeerkamer in Leiderdorp. Eerst wilde ik ze weer wegleggen. Zo hoort een zoon zijn moeder toch niet te zien? Maar mijn fascinatie overwon mijn gêne. Op de zwart-witfoto’s, waarvan sommige uitvergroot waren tot A4-formaat, straalt Joke een seksualiteit uit die verlegen en uitdagend tegelijk is. Haar voluptueuze lijf barst bijna uit elkaar van vrouwelijkheid.

Ontspannen door het bier en ons gesprek kuieren we de brug op. In het midden ontvouwt zich een *kapia*, een verbreding naar beide zijden die een pleintje vormt. Op het rechterdeel staat een *sofa*, een stenen bank langs de borstwering waarop generatie na generatie Višegraders plaatsnam om Turkse koffie te drinken, de schillen van geroosterde zonnebloempitten tegen het gladde gesteente te spugen en de laatste roddels door te nemen. Aan de linkerkant verrijst een stenen zuil, minstens twee keer zo hoog als ik lang ben, die in Andrić’ boek versierd is met een fontein in de vorm van een slangenkop. Nu hangt er alleen nog een plakkaat van wit marmer waarin in sierlijk Arabisch schrift is gegraveerd: *Ik bid dat door de genade van Allah deze brug stevig zal zijn / En dat zijn bestaan zal worden doorgegeven in geluk / En dat hij nooit verdriet zal kennen.*

De bouw van de brug begon in 1566 op bevel van Mehmed Paša Sokolović, grootvizier van het Ottomaanse Rijk; vanaf halverwege de veertiende eeuw behoorde Bosnië honderden jaren lang tot dit islamitische imperium, waarvan het huidige Turkije het hart vormde. De heerser werd geboren als een eenvoudig Servisch jongetje in het dorp Sokolovići, een kilometer of vijftig van Višegrad. Op zijn tiende viel hij met honderden andere christelijke zonen ten prooi aan het *devşirme*: de roof van jongens uit overwonnen gebieden voor het Ottomaanse leger.

In november 1516 stak een deerniswekkende stoet de rivier over. Andrić schrijft: *Langs de kleine Bosnische paarden in het lange konvooi bungelden gevlochten tassen, als voor fruit. Uit elk van deze tassen, die eensgezind piepten en kraakten, gluurde het verschrikte gezicht van een gekidnapt kind. De rest van zijn leven zou hij zich die stenige oever herinneren. De kale wilgen, de norske veerman en de drooggevallen watermolen vol spinnen. Diep vanbinnen voelde hij een scherpe, stekende pijn die van tijd tot tijd zijn borst in tweeën leek te snijden. Dat fysieke ongemak verliet hem daarna nooit meer volledig, hoewel hij zijn manier van leven, zijn geloof, zijn naam en zijn land veranderde. Hij groeide uit tot een dapper officier aan het hof, werd grootadmiraal van de vloot en daarna schoonzoon van de sultan. Een generaal en staatsman van wereldfaam, Mehmed Paša Sokolović, die succesvolle oorlogen voerde op drie continenten, in zestig jaar tijd drie sultans diende en ongekende macht verwierf.*

Als eerbetoon aan zijn geboortestreek, en vermoedelijk ook als medicijn tegen zijn chronische hartzeer, liet de grootvizier in de nadagen van zijn lange leven de brug bouwen. Eeuwenlang was die, behalve een populaire ontmoetingsplaats voor

Višegraders, de enige oversteekplaats die dit deel van de Drina rijk was, *een onmisbare link tussen Bosnië en Servië en verder, voorbij Servië, met andere delen van het Turkse Rijk, helemaal tot aan Istanbul.*

Na ons brugbezoek haalt pa in een buurtsupermarkt druiven, perziken en een fles rode wijn. ‘Ik ben de laatste tien jaar toch wel een behoorlijke zuiper geworden,’ zegt hij terwijl hij een sigaret opsteekt. De zoveelste van vandaag.

‘Ga je mee het stadje bekijken?’

‘Nee, dank je. Ik ga liever wat lezen op de kamer.’

‘Wijn drinken zul je bedoelen.’

‘Ook dat, Nils. Ook dat.’

Ik ga er maar weer alleen op uit. Sikkeneurig slenter ik naar de Drina. Het kraakheldere water herinnert me aan de Hérault in de Zuid-Franse Cevennen, de rivier die me de eerste tien jaar van mijn leven gelukzalige zomervakanties bezorgde. Tussen het wier op de bodem, dat loom meedeint met het water, schuilen forellen. De oevers zijn bezaaid met klaprozen.

Mijn gemoed klaart op. Nabij water heb ik me altijd thuis gevoeld. Thuis in Amsterdam, in een van de twintig fotoalbums van vroeger, is een serie zwart-witfoto's te vinden. Mijn moeder staat tot haar knieën in het water en laat mij, een bolle baby van een jaar of anderhalf, badderen tussen haar benen. In haar regelmatige, krullerige handschrift staat erbij: *Nils en water: Blijdschap, Enthousiasme, Levensvreugd. (En een voortdurend wakend oog. Je denkt namelijk écht dat je kunt zwemmen. Als je dan koppie-onder gaat en ik je opvis, kom je kraaiend van plezier boven!)*

Ineens mis ik haar. Mijn moeder. Ze zou het heerlijk hebben gevonden om hier te zwemmen. Kopje-onder ging ze nooit:

water in haar oren vond ze niet prettig. En dus zwom Joke altijd met een statige schoolslag, als een koningin die haar kroon droog moest zien te houden. Het liefst zwom ze naakt, wat ik als kind ook altijd het lekkerst vond. Op vakantie gingen we vaak naar naturistencampings, maar als tiener ging ik me generen voor al die blootloperij. Op mijn veertiende, toen ik net schaamhaar begon te krijgen, vierden we zomervakantie op een naturistencamping op Corsica. De burens uit Delft waren ook mee, hun oudste dochter was van mijn leeftijd. Verschrikkelijk vond ik het, en mijn buurmeisje ook. Obstinaat weigerde ik mijn zwembroek uit te doen, totdat de badmeester me uit het zwembad haalde met de woorden: 'Broek uit of oplazeren. En wel onmiddellijk. Het is hier geen textielcamping!' Mijn moeder werd erbij gehaald. Ze nam het dapper voor me op, maar het mocht niet baten. Die zwembroek moest uit.

Over twee weken zou Joke achtenzestig zijn geworden. Hoe zou ze er nu hebben uitgezien? Voornaam, vermoed ik. Grijs en wijs, met rood gestifte lippen. Een bekende pijn marcheert mijn borststreek binnen. Ik zou wel willen huilen. De tranen willen alleen niet komen.

Waarom zwemt hier trouwens niemand? Ach, wat kan mij het ook schelen. Ik trek mijn kleren uit en duik een rotsplateau af. Die tintelend frisse streling op mijn huid! Op mijn rug dobber ik een tijdje rond. De middagzon projecteert een schimmenspel van dansende cirkels op mijn gesloten oogleden. Slechts het getokkel van rollend gesteente op de rivierbodem bereikt mijn oren, al het andere geluid is gedempt. Langzaam vloeit het verdriet mijn lichaam uit.

Terugzwemmend naar de oever ontwaar ik in een rietkraag een visser, bewegingloos als een reiger. Ik zwaai naar hem, hij

wuift terug. Eenmaal opgedroogd loop ik naar de man toe. Hij heeft borstelige wenkbrauwen en een bokseersneus, in zijn linkermondhoek bungelt een uitgedoofd sjekkie. Met een knoestige knuist schuift hij zijn pet naar achter en begint in het Servo-Kroatisch te praten, met een wijsvinger priemend naar het water. Tegen beter weten in vraag ik hem in het Engels waarom hier niemand zwemt. Helaas, elkaar begrijpen zit er niet in. Vriendelijk maar onbeholpen nemen we afscheid van elkaar.

Dik ligt te slapen, de fles rode wijn halfvol op het nachtkastje naast zijn hotelbed. Zijn drankzucht baart me zorgen. Tweeënhalft jaar geleden onderging hij een viervoudige bypass: drie kransslagaderen verkort en verlegd, één vervangen door een ader uit zijn been. ‘Vergeleken met de storm van mijn kanker was dat hartgedoe niet meer dan een zomerbriesje,’ zegt hij zelf altijd. De hechtingen hielden zijn borst nog bijeen toen hij alweer een fles wijn opentrok.

Moet je dat zware lichaam nou zien. De vader van een vriend van me loopt verdomme nog marathons. Ik wil ook zo’n wilskrachtige vader. Een rots in de branding, met wie ik avonturen kan beleven en op wiens schouders ik af en toe mag leunen. In plaats daarvan neem ik hém mee op sleeptouw, vaak nog vergeefs ook. Deze reis was mijn idee, en nu drinkt, rookt en slaapt hij alleen maar. Wat moet ik met zo’n sneue slapjanus? Ik prent mezelf in: wat er ook gebeurt, als ik maar níét zo word als hij.

Maar misschien verwacht ik wel een vaderrol van hem die helemaal niet meer past bij mijn leeftijd. Op mijn zesendertigste zou zijn gedrag me in elk geval niet meer zo van streek moeten maken, toch? Waarom kan ik hem niet accepteren zoals hij is?

Als Dik is ontwaakt, gaan we wat drinken in de hotellobby. Wat moeten we anders samen ondernemen? Hij bestelt een pul bier.

‘Pa, spa rood is ook best binnen te houden, hoor.’

‘Vind je echt dat ik te veel drink?’

‘Ja, Dik, dat vind ik. Neem je me nou in de maling?’

‘Nee hoor. Ik ken alleen behoorlijk wat mensen die veel meer innemen dan ik.’

‘Wat is dat nou voor drogredenering? Soms denk ik oprecht dat je je expres dommer voordoet dan je bent.’ Ik klink vinniger dan ik zou willen.

‘Verslaving is een ziekte, Nils. Moeilijk te behandelen.’

Mijn bloed begint te koken, zo snel dat ik er zelf van schrik. Vaak heb ik Dik zijn opvliegendheid verweten, terwijl ik zelf dus ook een driftkikker ben. Maar mijn vader beseft toch best dat hij uitvluchten verzint? Er oeverloos omheen lullen als je geen zin hebt om je verantwoordelijkheid te nemen, lekker makkelijk. Ik haal een paar keer diep adem. Pa steekt een sigaret op.

‘Na mama’s dood hadden we elkaar toch beloofd om goed voor onszelf te zorgen? Weet je nog hoe witheet jij was over die legerhelikopter?’

Tijdens een voettocht naar het basiskamp van de Mount Everest in Nepal was ik, net twintig, in een Russische rammelpak gestapt. ‘Nog gebruikt tijdens de Sovjetinvasie van Afghanistan begin jaren tachtig,’ aldus de copiloot, een sinister sujet dat tijdens het opstijgen een tijdschrift zat te lezen. De bedrading zat met tape tegen de romp geplakt, kieren en gaten lieten daglicht binnen. Krankzinnig natuurlijk, maar het scheelde wel twee weken lopen.

‘En of ik dat nog weet. Maar ik herhaal: mijn probleem is

mijn verslavingsgevoeligheid. Daar heb ik al mijn leven lang last van. Kun je nagaan, ik ben hartstikke hypochondrisch. Na die prostaatankerdiagnose wist ik zeker dat ik er geweest was; hoe vaak de arts ook zei dat het goed zou komen. Dat heb ik trouwens nog nooit aan iemand verteld.’

Ik wist inderdaad alleen dat Dik panisch is voor dementie, omdat zijn ouders er allebei aan zijn bezweken.

Ik wenk een kelner. ‘Doet u mij ook maar zo’n halve liter bier.’ Even de brand in mijn binnenste blussen.

Mijn vader lijkt mijn gedachten te raden. ‘Alcohol kalmeert me, begrijp je? Na twee glazen wijn ziet de wereld er zachter uit. En het maakt me lossier in het contact. Wijn is ook meer dan alleen alcohol hè, vergeet dat niet. Er zit tweeduizend jaar cultuur omheen. Ik hou van uitzoeken waar een goede wijn precies vandaan komt, hoe hij gemaakt is, en door wie. En ik krijg een kick van mooie flessen vinden voor weinig geld. Hoe drinkt jouw generatie dan?’

‘Wij legen in elk geval niet dagelijks een fles wijn. Veel mensen drinken doordeweeks helemaal niet meer. Maar in het weekend gaat er wel geregeld een snuif of een pil in.’

‘Kijk eens aan,’ zegt pa. ‘Harddrugs heb ik dan weer nooit aangeraakt. Wij rookten hooguit een stickie, maar zelfs dat deed ik zelden. En veel later dan twee uur ’s nachts maakte ik het ook niet. Als ik tegenwoordig echt dronken word, dan doe ik dat altijd in mijn eentje. Ik sluit de gordijnen, doe een kop-telefoon op en zet de muziek keihard. Led Zeppelin, Jethro Tull of Joni Mitchell; muziek uit mijn jonge jaren. Soms dans ik er wat bij, totdat mijn benen niet meer willen. Mijn bed is dan lekker dichtbij.’

Sinds een jaar of vijftien bewoont Dik het huis naast dat van zijn vriendin in Leiderdorp. Ik krijg bijna tranen in mijn ogen

van het beeld van mijn vader die eenzaam staat te swingen tussen de boeken, tijdschriften en uitgeknipte krantenartikelen in zijn woonkamer, aan het eind van een doodlopende straat in een nietszeggende nieuwbouwwijk. Eigenaardig hoe snel mijn gevoelens voor hem kunnen omslaan van agressie naar genegenheid.

Als we gaan slapen ben ik voor de tweede keer vandaag aangeschoten, Dik voor de derde keer. Voor het hotel steekt hij nog maar eens de brand in een stinkstok. Vanaf zijn schoorsteen blikt Ivo Andrić onbewogen op ons neer.

‘Dit is de laatste, Nils. Ik zweer het.’ Dik neemt een diepe hijs en laat de rook ontsnappen via zijn neusgaten. ‘Rond je vijfde heb je me al eens doen stoppen. Weet je dat nog? Ik kwam thuis en daar stond je, bij de kapstok in de gang. “Papa, roken is gevaarlijk.” Dat had je blijkbaar op tv gezien of zoiets. Ter plekke heb ik je beloofd dat ik zou kappen. En dat heb ik ook gedaan. Dertig jaar geen peuk aangeraakt! En nu help je me weer. Daar gaat-ie, de prullenbak in. Klaar. Basta.’

Ik geloof er geen zak van.

In bed overdenk ik de dag die achter ons ligt. Ons gekibbel is niets vergeleken met de ruzies die we vroeger uitvochten.

Mijn moeder was nog geen drie maanden dood. Het was eind december, een paar weken voor mijn achttiende verjaardag, en ik stond in de deuropening van onze woonkamer in Delft, aan de grond genageld. Vlak voor me stond mijn vader, zo dichtbij dat onze neuzen elkaar bijna raakten, zijn gezicht rood aangelopen van woede.

‘Hoe durf je zo bot tegen Saskia te doen?’ brulde hij. ‘Jij bent hier de baas niet!’ In een oogwenk hief hij zijn rechtervuist. Even dacht ik dat hij echt ging meppen. Toen verslapte

hij ineens, als een elastiek dat brak. Hij slofte naar de bank, plofte neer en snikte hartgrondig. ‘Godverdomme! Hier gaan we niet uit komen, Nils. We hebben hulp nodig.’

Mijn benen beefden. Nog nooit was ik zo van Dik geschrokken. Zo stond ik daar, verloren, totdat ik op de automatische piloot wegwankelde. De trappen op, naar mijn kamer. Op mijn bed lag ik een eeuwigheid naar het plafond te staren, hopen dat Dik de treden zou beklimmen. Maar hij kwam niet. Alsof er een elpee was vastgelopen in mijn hoofd herhaalde zich onafgebroken de gedachte: nu ben ik niet alleen mijn moeder, maar ook nog mijn vader kwijt. Nu ben ik helemaal alleen op de wereld.

Na mama’s dood voelde het alsof er in onze huiskamer een handgranaat was ontploft die ons ieder een ander raam uit had geslingerd. In mijn dagboek schreef ik: *Lieve mama, ik mis je zo verschrikkelijk. Ik heb zo het gevoel dat ik overal alleen voor sta. Ik wou dat je er nog was, mama. Ik krijg weinig steun van papa. Hij is alleen maar bezig met praktische dingen zoals het huishouden, en hij geeft me erg het gevoel dat ik dingen fout doe en zo. Ik vind het allemaal zo onbegrijpelijk. Ik hoop dat je me komt opzoeken binnenkort.*

Een paar weken daarvoor zat er ineens een wildvreemde blondine op de bank, met haar benen behaaglijk onder zich gevouwen. ‘Hoi, ik ben Saskia, de nieuwe vriendin van je vader.’ Wat deed dat mens hier? Mama’s pantoffels stonden nondeju nog onder de bank, haar geest waarde nog door het huis. Hoe vaak zouden Joke en ik daar gezeten hebben, precies op de plek waar deze Saskia nu zat? Bijna elke avond keken we naar *Goede Tijden, Slechte Tijden*, zij met haar arm om me heen geslagen. Mijn moeder werd vaak volledig in beslag genomen door de verhaallijn, en niet zelden zag ik haar een traantje wegpinken.

Ik vond het allang best, zolang ik maar lekker tegen haar aan kon zitten, nippend van mijn thee of warme chocolademelk.

Het liefst had ik deze indringster de straat op gesleurd, maar dat durfde ik niet. Dus zweeg ik haar dood, net zolang totdat mijn vader explodeerde. Niet veel later sneuvelde tot mijn heimelijke genoegen de relatie.

Een paar maanden daarna werd Maria, een boezemvriendin van mijn moeder, Diks nieuwe vriendin. Ook dat vond ik wrang, alsof juist de mensen die mama het dierbaarst waren haar na haar dood verraadden.

Vanuit mijn bed hoor ik Dik in zijn kamer telefoneren met Geertje, zijn huidige vriendin. ‘Ja hoor, een mooi stadje. Prima weer ook. Hoe het gaat tussen Nils en mij? We moeten nog wat aan elkaars ritme wennen, maar we hebben veel te bespreken. En hoe is het daar? Fijn, doe ze de groeten van me.’

Ik zou ook wel een lief willen hebben dat ik nu kon bellen. En niet voor het eerst. Ik ben al het grootste deel van mijn volwassen leven single. Niet omdat ik alleen-zijn nou zo leuk vind; ik weet me gewoon slecht raad met intimiteit. Het op de rails houden van mijn eigen leven is al vermoeiend genoeg, het wordt te overweldigend als iemand te dichtbij komt. Dan ren ik weg en sluit ik me op in mezelf, net zo lang totdat de ander dat niet meer verdraagt en weggaat.

Omdat ik niet kan slapen, googel ik ‘Višegrad’ op mijn telefoon. Ik heb nog helemaal geen research gedaan, behalve dan het lezen van *De brug over de Drina*, maar dat boek houdt op tijdens de Eerste Wereldoorlog. Ik schrik me kapot van wat ik vind. In de zomer van 1992, tijdens het uiteenvallen van Joegoslavië, vermoordden Bosnische Serviërs in Višegrad en omgeving duizenden van hun islamitische burenen. Soldaten en

burgermilities stouwden huizen vol met mensen en gooiden vervolgens handgranaten naar binnen. Ze veranderden de Mehmed Paša Sokolovićbrug in een executieplaats. De lijken dumpten ze in de Drina. Elke avond spoot een tankwagen vol water het bloed van de brug. Dus daarom zwemt er niemand in die rivier!

In juni 2010 zorgden reparaties aan een hydro-elektrische dam boven Višegrad ervoor dat het waterpeil in het bijbehorende stuwmeer daalde. Daaruit waren al bijna vierhonderd stoffelijke overschotten geborgen toen de autoriteiten verklaarden dat het herstelwerk voltooid was en ze het water weer lieten stijgen. De Servische Democratische Partij, de Bosnisch-Servische politieke partij die Višegrad bestuurt, staat op een Amerikaanse zwarte lijst wegens 'het niet arresteren en overdragen van verdachten van oorlogsmisdaden aan een internationaal tribunaal'. Voor de oorlog was twee derde van Višegrads vijftiengduizend inwoners moslim; tegenwoordig zijn nagenoeg alle tienduizend inwoners Servisch.

Met brandende ogen en vastgeroeste schouders sta ik op. Ik ben misselijk. Door het openstaande raam bekijk ik de brug, die ook 's nachts goed zichtbaar is door zijn witte stenen. Waarom zijn we op een plek die besmet is met zoveel wreedheid?

Vroeger belandden we tijdens vakanties ook vaak in van die desolate oorden. Gingen we picknicken in Death Valley in Californië, een van de heetste plekken op aarde. De kaas smolt in mijn handen. Maar dat was kinderspel vergeleken met dit godverlaten gebied. Nooit eerder ben ik ergens geweest waar zo recent zoveel bloed vloeide. Normale mensen waren ongetwijfeld gewoon de Italiaanse kust afgezakt, of de bourgondiër gaan uithangen op een Zuid-Franse wijnroute.

Wat frisse lucht zal me goeddoen, slapen lukt toch niet meer. Ik grabbel mijn kleren bijeen en sluip naar buiten. Een kraakheldere, windstille nacht. De bijna volle maan weerspiegelt in het rivierwater. De brug baadt in rust, alsof er nooit iets is gebeurd.

Op de kapia ga ik op de sofa zitten. De kou van het gesteente kruipt mijn lichaam in. In de beslotenheid van de nacht dwarrelt het stof van de afgelopen dagen neer in mijn hoofd. Ik denk aan mijn vader. Wat weet ik eigenlijk weinig over hem. Hoe is Dik opgegroeid? Kreeg hij voldoende liefde van zijn ouders? Was hij hecht met zijn broers? Broers... Die had ik maar wat graag gehad, een stuk of drie, liefst ouder dan ik en een beetje stoutmoedig. Eropuit samen, als een onbreekbare bloedclan, wat had me dat mooi geleken. Deed Dik dat wel eens, op avontuur gaan met Rob en Hans?

En hoe zagen zijn schooljaren eruit? Was mijn vader onopvallend of populair, braaf of juist rebels? Was hij vaak verliefd? Wat waren zijn dromen, en over wat voor toekomst fantaseerde hij? En is die toekomst werkelijkheid geworden? Hoe stond hij in het leven toen hij zo oud was als ik nu ben? Hoe zagen en zien zijn diepste angsten eruit? Is hij bang voor de dood, nu het grootste deel van zijn leven voorbij is? God, wat een raar gevoel moet dat zijn, weten dat het beste achter je ligt. Ik zucht en gooi een steentje in de rivier. Plotseling grijpt de eenzaamheid me bij de keel. Eenzaamheid, mijn oude vertrouwde metgezel. Zou mijn vader daar ook mee worstelen? Ik zou het hem allemaal tegelijk willen vragen.